

Доброчесність та етика **14**

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА

ОСВІТА ЗАРАДИ СПРАВЕДЛИВОСТІ
СЕРІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ МОДУЛІВ

Доброчесність та етика

Модуль 14

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА

Цей модуль є ресурсом для лекторів.

Цей модуль, який розроблено в рамках ініціативи Управління ООН з протидії наркотикам та злочинності «Освіта заради справедливості» (Education for Justice – E4J), що є складовою Глобальної програми з впровадження Дохінської декларації, становить частину серії університетських модулів E4J із питань доброчесності та етики. До такої серії долучено також навчальний посібник. Повний комплект матеріалів E4J охоплює університетські модулі, які стосуються питань боротьби з корупцією, запобігання злочинності та кримінального правосуддя, кіберзлочинності, злочинів проти довкілля, вогнепальної зброї, організованої злочинності, торгівлі людьми та незаконного ввезення мігрантів, боротьби з тероризмом, а також доброчесності й етики.

Усі університетські модулі E4J містять пропозиції стосовно навчальних вправ, оцінювання студентів, змісту слайдів та інших інструментів навчання, які викладачі можуть адаптувати для застосування в конкретному середовищі й інтегрувати в наявні університетські курси та програми. Модуль передбачає схему тригодинного заняття, але його можна використовувати для проведення коротших або довших занять.

Усі університетські модулі E4J пов'язані з актуальними академічними дослідженнями та дискусіями і можуть містити інформацію, думки та висловлювання з різних джерел, включно з публікаціями в ЗМІ та висновками незалежних експертів. Посилання на зовнішні джерела були протестовані під час публікації. Втім, оскільки вебсайти третіх сторін можуть змінюватись, будемо вдячні, якщо ви повідомите нас про посилання, що не працюють, або такі, що спрямовують до неналежного змісту. Також будемо вдячні, якщо ви *повідомите* нас про публікації, посилання на які спрямовують на неофіційну версію публікації або вебсайт. Позаяк усі необхідні зусилля були докладені, щоб забезпечити точність перекладу змісту модуля, будь ласка, візьміть до уваги, що тільки оригінальна англійська версія модуля є погодженою. Тому, у випадку сумніву, будь ласка, звертайтеся до відповідної англійської версії.

Умови використання та застереження

© Організація Об'єднаних Націй, 2021р. Всі права захищено.

Використані позначення та представлені матеріали в цій публікації не означають та не мають наміру висловлення будь-якої думки з боку Секретаріату Організації Об'єднаних Націй стосовно юридичного статусу будь-якої країни, території, міста або місцевості чи їх органів влади, а також стосовно делімітації їх меж чи кордонів.

Ця публікація не проходила офіційне редагування.

Зміст

Вступ	2
Результати навчання.....	2
Ключові питання	3
Особиста, теоретична і професійна етика	3
Можливі конфлікти між рольовою мораллю та особистою мораллю.....	6
Професійні кодекси етики або поведінки.....	9
Список літератури.....	13
Вправи	13
А. Практичні приклади професійної етики.....	15
Приклад 1.	15
Приклад 2.	16
Приклад 3.	17
Приклад 4.	18
В. Практичні приклади рольової моралі	19
Приклад 1.	19
Приклад 2.	20
Приклад 3.	20
С. Додаткові вправи.....	21
Вправа 1.....	21
Вправа 2.....	22
Вправа 3.....	22
Пропонована структура заняття	23
Рекомендовані матеріали для читання.....	24
Матеріали для поглибленого вивчення	25
Оцінювання студентів.....	27
Завдання №1. Групова презентація або відео	28
Завдання № 2. Письмове есе.....	29
Завдання № 3. Завдання для роботи з професійною спільнотою	30

Додаткові навчальні інструменти	30
Рекомендації з розробки окремого курсу	31

Вступ

Чи повинен журналіст публікувати дуже особисту інформацію про когось, щоб повідомити громадськість про проблему? Чи повинен юрист приховувати конфіденційну інформацію про клієнта, яка могла б врятувати чиєсь життя? Цей модуль призначено на те, аби ознайомити студентів із природою, практикою і важливістю професійної етики. По-перше, модуль допомагає студентам відрізнити професійну етику від особистої та теоретичної етики, а по-друге, привертає увагу студентів до важливого питання, порушеного професійною етикою, – потенційного конфлікту між рольовою мораллю та особистою мораллю. Модуль також знайомить студентів із кодексами професійної етики, з якими студенти зіткнуться на початку роботи за професією. Студенти, можливо, вже стикалися з такими кодексами, які застосовують в університетському середовищі, як-от кодекси етики для лекторів. Модуль допоможе студентам усвідомити важливість професійної етики для різних організацій, а також інституцій, окремих осіб і суспільства загалом. Наголошуючи на важливості професійної етики, лектори за допомогою модуля спонукатимуть студентів діяти етично у своєму професійному житті. Якщо модуль викладають у межах програми, спрямованої на підготовку студентів до певної професії, як-от право, медицина, бізнес, освіта або журналістика, лектор може додати приклади та практики саме із цих професій.

Модуль містить матеріали для викладачів. Він передбачає схему тригодинного заняття, але його можна використовувати для проведення коротших або довших занять чи розширити для застосування в межах повноцінного курсу (див.: [Рекомендації із розробки окремого курсу](#)).

Результати навчання

- Чітко розмежовувати особисту, теоретичну та професійну етику.
- Мислити критично щодо етичних проблем, які виникають безпосередньо під час будівництва кар'єри, і застосовувати особисту, теоретичну та професійну етику для ретельного обміркування моральних рішень у рамках певних професій.

- Усвідомлювати виклики, що виникають унаслідок потенційних конфліктів між рольовою мораллю й особистою мораллю, та обмірковувати шляхи їх вирішення.
- Розуміти роль професійних етичних кодексів, різницю між кодексами прагнень та дисциплінарними етичними кодексами, а також те, як професійні кодекси можна застосовувати під час розбудови кар'єри.

Ключові питання

Професійну етику можна викладати як предмет, у межах якого розглядають письмові кодекси та інші стандарти поведінки, які застосовні до всіх професій. Інший підхід полягає у викладенні професійної етики з огляду на певну професію, як-от правнича етика, медична етика, [етика в бізнесі](#), біоетика та [етика ЗМІ](#). Іноді курси та програми на здобуття ступеня об'єднують два підходи, розповідаючи спочатку про загальну професійну етику, а потім застосовуючи ці принципи до однієї або декількох професій. У цьому модулі в першу чергу розглянуто тему загалом, а потім з'ясовано такі загальні питання, як рольова мораль і конфлікти з особистою етикою, а також професійні кодекси та ефективність принципів-прагнень. Усі професії порушують етичні питання, тому наголос зроблено на необхідності професійної етики та послідовного запровадження добročесності у всіх професіях. Багато професій мають свою власну збірку норм професійної етики, що формує для лекторів концептуальну можливість розв'язувати питання, які виникають із певного зібрання норм професійної етики.

Особиста, теоретична і професійна етика

Щоб зрозуміти сутність професійної етики, студенти повинні усвідомлювати різницю між особистою, теоретичною та професійною етикою. У межах пропонованого модуля ці три різні бачення, які все одно іноді збігаються, можна використовувати для аналізу та розв'язання різних етичних проблем.

У [Модулі 1](#) із питань добročесності та етики серії E4J етику визначено як «спробу досягти розуміння природи людських цінностей, способу, у який нам варто жити, і того, що становить правильну поведінку» (Норман, 1998 р., стор. 1). Таке визначення етики допомагає зрозуміти поняття особистої етики, яке стосується цінностей і стандартів, за допомогою яких люди визначають, як діяти у своєму повсякденному житті. Особиста етика часто є глибоко вкоріненим принципом про те, що є правильним, а що – неправильним, і допомагає визначити, ким ми є як особистості. Наша особиста етика застосовується до широкого кола питань, включно з тим, що ми робимо в нашому

приватному житті, коли, скажімо, спілкуємося із сім'єю та друзями, і як ми ставимося до людей, із якими спілкуємося публічно.

Студенти приходять на заняття зі своїм набором норм особистої етики. Якщо висловитися чіткіше, особиста етика охоплює цінності та стандарти, які визначають наші дії, але вони є не лише нашими схильностями або уподобаннями, навіть якщо ми дуже твердо переконані, що ці уподобання є правильними. Для формування етичної позиції особиста етика повинна ґрунтуватися на принципових переконаннях, а не лише на особистому баченні.

Наша особиста етика може мати безліч джерел. Деякі із цих джерел пов'язані з тим, що ми можемо вважати нашим особистим досвідом, наприклад із сімейним вихованням, релігією, культурою, соціальними нормами та колегами. Однак наша особиста етика, імовірно, також охоплює аспекти теоретичної етики. Теоретична етика – це доктрини, які розробили філософи для пояснення того, як приймати правильні етичні рішення, ідеться, наприклад, про такі доктрини як утилітаризм, деонтологія та етика чеснот. Як було зазначено в Модулі 1, утилітаризм стверджує, що етичні рішення повинні ґрунтуватися на оцінці можливих наслідків дії, а відтак належить надавати перевагу тим діям, які приносять найбільше благо. Згідно з концепцією деонтології, рішення мають ґрунтуватися на принципах і обов'язках, тому за такого підходу ви повинні обстоювати певні позиції тому, що вони правильні, навіть якщо вони мають негативні наслідки. Захисники етики чеснот стверджують, що етика – це фактично вивчення позитивного морального обличчя, характеру гідної похвали людини, а не наслідків наших дій (утилітаризм) або основоположних принципів, які визначають наші дії (деонтологія).

Професійна етика, навпаки, займається встановленням у першу чергу цінностей, принципів і стандартів, що лежать в основі професійних обов'язків та поведінки (Девіс, 2003 р.). Щоб зрозуміти сутність терміна «професія», варто порівняти його з терміном «рід занять». Іноді поняття «рід занять» і «професія» використовують як синоніми, але вони означають різні речі. Рід занять – це робота, яку людина виконує, щоб заробити на життя, тоді як професіоналом зазвичай є більш навчена людина, член професійної спільноти, який повинен пройти іспити, що підтверджуватимуть його здатність займатися цією професією. Професіонал також підпорядковується спеціальним професійним правилам. Будь-яка людина може надавати товар або послугу населенню, але професіонал зазвичай асоціюється з групою осіб, які надають той самий товар або послугу і які об'єднуються для досягнення суспільного блага морально прийнятним чином, що встановлює стандарти ефективності роботи. Наприклад, бібліотекарі об'єднуються для подання інформації громадськості, а лікарі – для лікування хворих ([Beil, 2008 p.](#)).

Ми можемо коротко вивчити відмінність між особистою, теоретичною та професійною етикою на прикладі брехні. Зазвичай брехню вважають неправильною, хоча в деяких випадках більшість людей обманює відповідно до їхньої особистої етики. Різні етичні теорії використовують різні підходи до брехні, і приклад брехні дозволяє студентам розглянути деонтологію і добре відому позицію Канта про те, що не можна брехати, навіть коли ставки дуже високі. Студенти також повинні з'ясувати, що професійна етика говорить про брехню. Чи повинен лікар обманювати пацієнта, кажучи йому про стан здоров'я, якщо такий лікар вважає, що така неправда в інтересах пацієнта?

Крім відмінностей між особистою, теоретичною та професійною етикою, у цій ділянці існує ще одна відмінність – між професійною етикою, зокрема цінностями, принципами й стандартами, пов'язаними з певною професією, та етикою на робочому місці, яка складається з правил, що регулюють поведінку на робочому місці. Скажімо, працівники мають право на безпечне й вільне від дискримінації робоче місце. Якщо керівник розуміє, що працівники дискримінують або пригноблюють колегу за ознакою раси чи релігії, керівник може почати розв'язувати таку проблему, запровадити програму підвищення обізнаності та провести подальшу роботу з працівниками, щоб гарантувати ефективність заходів. Така програма покращує робоче середовище і підвищує імовірність етичного ставлення до усіх працівників, але не обмежується набором етичних норм для однієї професії. Негативним прикладом етики на робочому місці може бути ситуація, коли керівник роздає купони на знижку в салоні краси свого партнера невеликій групі працівників, які перебувають у його підпорядкуванні, тим самим чинячи тиск на працівників, аби вони підтримували цей бізнес. Такі дії можуть порушувати етику на робочому місці, адже керівник використовує свою владу над працівниками для того, аби його партнер отримав фінансову вигоду. Обидва приклади стосуються етики на робочому місці, але їх актуальність не обмежується будь-якою конкретною професійною групою, тому ці питання, імовірно, не потрібно аналізувати з погляду професійної етики.

Ще одна відмінність у цій ділянці – це відмінність між професійною етикою та організаційною культурою, або тим, як культура і структура організації впливають на прийняття етичних рішень. Між професійною етикою та організаційною культурою можна провести певні паралелі, особливо коли обговорювати такі корпоративні структури, як компанії. Для отримання тематичних матеріалів щодо цього питання лектори можуть переглянути вебсторінку [«Corporate Culture»](#) (Корпоративна культура) на сайті «Ethics Systems».

Також слід зазначити, що деякі професії керуються етичними стандартами, які охоплюють кілька професій. Наприклад, професіонали, які беруть участь у медичних або біологічних дослідженнях (або інших галузях досліджень за участю людей і тварин), підпорядковуються як своїм професійним етичним стандартам, так і низці етичних

принципів, що стосуються проведення досліджень. Останню групу принципів часто називають етикою досліджень, такі принципи перебувають у центрі уваги інституційних наглядових рад (IRB – institutional review board) або комітетів з етики досліджень (REC – research ethics committee), які перевіряють і схвалюють дослідницькі проекти залежно від того, чи дотримуються вони етики досліджень. З питаннями медичної етики та етики досліджень лектори можуть ознайомитися в [Основній навчальній програмі ЮНЕСКО з біоетики](#).

Професійна етика втілює цінності та цілі професії, як-от прозорість і підзвітність, надання високоякісних та ефективних послуг і відповідальність перед клієнтами або замовниками. Дотримання професійної етики захищає як окремих професіоналів, так і честь професії. Оскільки професійна етика відбиває цінності та цілі професії, деякі аспекти професійної етики сильно різняться залежно від професії. Крім втілення цілей і цінностей, властивих певній професії, професійна етика також може відображати такі аспекти теоретичної етики, як утилітаризм, або чесноти, яких професіонали повинні прагнути досягти.

Професійна етика може охоплювати стандарти надання професійних послуг, ці стандарти так само вимагають у юридично обов'язкових документах, таких як закони та інші нормативні акти. Професіонали часто мають досвід, який виходить за рамки розуміння непрофесіонала. З цього випливає, що клієнт не може повністю оцінити якості роботи професіонала, відтак він довіряє професіоналові, тому що той є членом професійної групи, яка дотримується певних стандартів.

Коли професіонали стикаються з етичними проблемами, їм слід керуватися своєю професійною етикою. Однак оскільки уникнути залучення особистої етики професіонала не вдасться, будь-яке прийняття етичних рішень у професійному контексті має зважати на цю особисту етику. Зазвичай це не становить проблеми, якщо тільки особиста й професійна етика не суперечать одна одній. Таке питання розглянуто в цьому розділі, присвяченому обговоренню рольової моралі.

Можливі конфлікти між рольовою мораллю та особистою мораллю

Одне із найскладніших питань, які порушує професійна етика, – це конфлікти між рольовою мораллю та особистою етикою. Іноді проблему описують як конфлікт між професійною етикою і загальною мораллю, водночас загальна мораль означає особисту етику, якої дотримуються багато людей. «Роль» у рольовій моралі варто розуміти як роль, яку відіграє професія у суспільстві. Професії вимагають, аби люди у межах своїх

спеціальностей виконували певні практики для досягнення професійних цілей, і такі практики не обов'язково викликають етичні питання. Наприклад, більшість професіоналів зобов'язані виконувати свої обов'язки відповідно до визначених стандартів, і це зобов'язання перед клієнтами не викликає сумнівів.

Однак іноді професії дозволяють або вимагають поведінку, яка суперечить особистій етиці. Деякі види поведінки, яка суперечать особистій етиці, ширше визнаються виправданими якщо не кожною людиною, то суспільством загалом. Війна породжує руйнування і жах, які суперечать особистій етиці, але багато людей стверджуватиме, що солдата можна виправдати за вбивство ворожого солдата в бою. Такий приклад зображує конфлікт особистої та професійної етики. Своєю чергою, якщо факти змінилися і вбивство є необхідним кроком за для захисту близьких від смертоносного нападу, то можна висунути аргумент про те, що особисту етику можна використовувати для виправдання вбивства іншої людини.

Інші приклади конфлікту між особистою та професійною мораллю так само важко вирішити. Наприклад, адвокати не розкривають конфіденційної інформації про клієнтів, аби спонукати клієнтів довіритися їм, що, своєю чергою, дозволяє адвокату надати допомогу у вирішенні суперечки належним чином. Але чи повинен адвокат зберігати конфіденційність інформації, яку надав клієнт, скажімо, щодо вчинення злочину, якщо таке замовчування призведе до неправомірного засудження іншої людини? Чи повинен психотерапевт, який зберігає конфіденційність інформації про клієнта з метою сприяти розкриттю болючих питань, аби клієнт зміг відчувати поліпшення і полегшення, мовчати про ті погрози, які цей клієнт висловлює відносно іншої людини? Лубан (2007 р.) розглядає низку подібних прикладів і зауважує, що в багатьох професіях зберігаються певні форми зобов'язань щодо конфіденційності, які, своєю чергою, порушують питання про потенційні конфлікти між рольовою мораллю та особистою етикою.

Коли студенти стануть професіоналами, як вони зможуть впоратися із подібними дилемами? Якщо хтось погоджується почати свій шлях у певній професії та дотримуватися правил професійної етики, чи може він або вона вирішити не слідувати цим правилам, оскільки вони суперечать особистій етиці? Суперечність між особистою та професійною етикою – справжня дилема, яка не має однозначного вирішення, позаяк вона порушує питання про те, який набір етичних цінностей (особистих або професійних) є більш фундаментальним. Як тільки буде зрозуміла причина обох наборів цінностей, люди, які зіткнулися з цією дилемою, можуть відчувати потребу дотриматися обох. У працях Лубана про рольову мораль і адвокатів запропоновано чотирикровоку стратегію, яка допомагає розв'язати питання рольової моралі.

Чотирикрокова стратегія Лубана для розв'язання питань рольової моралі (Лубан, 1988 р., стор. 131)

Задля дотримання професійного правила, що суперечить особистій етиці, людина повинна:

- (1) виправдати відповідну суспільну інституцію, з огляду на те моральне благо, яке вона приносить;
- (2) виправдати роль професіонала, з огляду на структуру інституції;
- (3) виправдати певне рольове зобов'язання, про яке йдеться, демонструючи, що необхідна поведінка має вирішальне значення для цієї ролі; та
- (4) виправдати дію, якої вимагає роль, показуючи, що рольові зобов'язання вимагають дії.

Якщо інституція приносить достатньо блага і всі зв'язки між кроками встановлено, то необхідно виконати професійне діяння, навіть якщо воно суперечить особистій етиці (Лубан, 2007 р., стор. 490). Ця чотирикрокова стратегія не є алгоритмом, який незмінно призводить до правильного рішення, а радше є евристичною структурою, яка дозволяє професіоналам й іншим особам критично оцінити професійні правила. Якщо того вимагають обставини, особа, яка застосовує таку структуру, може вирішити, що її не варто дотримуватися, попри широке використання професійних правил або вимог. Приклад, заснований на висновках Лубана (1988 р., стор. 129–133), наведено нижче.

Припустімо, що мета благодійної організації полягає в постачанні продовольства країнам, які потерпають від голоду. Організація наймає людей для виконання різних функцій, необхідних для доставляння харчових продуктів, зокрема працівника, відповідального за охорону вантажівок усередині країни, які будуть перевозити продукти зі складу людям у країну, яка їх потребує. Вантажівки, доступні в країні для здійснення цього доправлення, належать несумлінній особі, яку підозрюють у незаконній діяльності різного характеру, як-от вимагання. Працівник цілком упевнений, що гроші, надані організацією для доставляння їжі, власник вантажівки використає в незаконних цілях, зокрема діяльність власника може призвести до погроз або завдання реальних ушкоджень людям. Але вантажівки потрібні для доставляння, а іншого доступного транспорту немає, отже, якщо працівник не скористається послугами цієї вантажівки, харчові продукти не потраплять до людей, які їх потребують.

Працівник стикається з дилемою, адже відповідно до особистої етики працівник зазвичай не веде справи зі злочинцем або не підтримує, навіть опосередковано, злочинну діяльність. Працівник, однак, може вирішити дилему, оцінивши те благо, яке надає інституція, і зв'язки між інституцією та діями працівника. Діяння, яке передбачає ведення справ із власником вантажівки, є вимогою відповідно до функціональних обов'язків працівника (пошук і забезпечення вантажівок для доставляння харчових продуктів), що, своєю чергою, необхідно для виконання завдання інституції (доставляння харчових продуктів тим людям, які їх потребують), а це, нарешті, потрібно для забезпечення позитивного морального блага з боку інституції, що полягає в порятунку життів людей, які помирають від голоду. Розглянувши такі аспекти у сукупності, працівник може визначити, що вимога, передбачена його функціональними обов'язками, переважає особисту етичну норму щодо відмови від ведення справ із відомим злочинцем.

Чотирикорова оцінка може призвести до висновку про те, що професійної вимоги не потрібно виконувати, якщо порушується зв'язок між будь-якими з чотирьох кроків. Скажімо, якби були доступні інші вантажівки, проте для їх отримання працівникові необхідно було б виконати невеликий обсяг додаткової роботи, тоді кроки 1–3 є задовільними, але працівник не може виконати кроку 4, який виправдовує дію, доводячи її необхідність згідно з рольовими зобов'язаннями. У цьому випадку професійна етика не переважає особистої етики.

Чотирикоровий процес оцінки розроблено для вирішення дилем, що виникають унаслідок конфліктів між особистою та професійною етикою. Однак, як було зазначено на початку цього модуля, особиста, теоретична й професійна етика – усе це бачення, які можна використовувати під час розв'язання етичної проблеми. Отже, вирішити зазначену вище дилему службовця можна із використанням іншої етичної перспективи, скажімо, утилітаризму, тобто шляхом досягнення найбільшого блага для найбільшої кількості людей.

Професійні кодекси етики або поведінки

Предмет професійних кодексів – це те, із чим стикається більшість студентів, коли вони розпочинають свій трудовий шлях. Як і професійна етика, професійні кодекси зазвичай містять основні цінності професії. Кодекси можуть втілювати професійну етику, але вони відрізняються від професійної етики, оскільки є більш формальними системами регулювання, зазвичай оформленими в письмовому вигляді та часто підтримуваними професійною організацією. Кодекси – це один зі способів формулювання й поширення професійної етики, але є й інші способи, скажімо, присяга, яку складають деякі професіонали, коли їм надають дозвіл займатися своєю професійною діяльністю. Відомим

прикладом є [Клятва Гіппократа](#), яку дають лікарі. Сучасна версія – це [Клятва лікаря](#), затверджена Всесвітньої медичною асоціацією.

Крім зміцнення цілей, пов'язаних із конкретними професіями, організації використовують кодекси для посилення добročесності як у публічному, так і в приватному секторах. Кодекси також розглядають на міжнародному рівні як засоби запобігання корупції. Наприклад, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції рекомендує державам впроваджувати кодекси поведінки для «правильного, добросовісного й належного виконання публічних функцій» (стаття 8), а також для «правильного, добросовісного та належного здійснення діяльності підприємцями й представниками всіх відповідних професій та запобігання виникненню конфлікту інтересів» (стаття 12).

Ретельно розроблені професійні кодекси можуть порушувати питання про те, чи не накладають їх положення несправедливих обмежень на професіоналів у їхній повсякденній роботі. Ці документи також можуть з'ясувати питання про те, хто має повноваження вказувати професіоналам, часто висококваліфікованим фахівцям, що саме їм робити під час взаємодії з клієнтами та громадськістю. Дехто стверджує, що етика не може бути законодавчо закріплена, оскільки етичних рішень не можна виконувати через зовнішній примус, вони повинні виходити з власної етики людини (Ліхтенберг, 1996 р., стор. 14–17). Згідно з таким твердженням, кодекси професійної етики не сумісні з тим, чим насправді є етика. Ліхтенберг зауважує, що ця концепція етики є синонімом до поняття особистої етики, розглянутого вище. Вона згодна із тим, що певною мірою правильно асоціювати етику з самостійними та вільно обраними діями. Водночас Ліхтенберг стверджує, що важливо збільшувати ймовірність того, що професіонали діятимуть правильно, а саме в цьому й полягає одна з функцій кодексу (Ліхтенберг, 1996 р., стор. 15). Професіонали можуть зазнавати тиску з боку інших людей, які прагнуть від них неналежних вчинків, а кодекс може дати їм підставу діяти таким чином, як вони власне й повинні діяти. Ліхтенберг зазначає, що іноді для нас дуже важливо, чи прийме людина правильне рішення, засноване на особистій етиці, а іноді такий аспект турбує нас значно менше. Прийняття на себе професійних обов'язків означає, що професійна поведінка набуває більшої важливості та що особиста етика – не єдине, чим варто керуватися під час прийняття рішень.

Інша потенційна проблема професійних кодексів полягає в тому, що іноді вони, схоже, констатують очевидне, а відтак виникає враження, що вони радше спрямовані на підтримку зв'язків із громадськістю, аніж на реальне керівництво щодо очікуваної поведінки. Для розуміння такого ходу думок необхідно провести відмінність між кодексами прагнень (також званими «кодексами етики»), які встановлюють цілі для професіоналів, і дисциплінарними кодексами (також званими «кодексами, заснованими на дотриманні норм», або «кодексами поведінки»), які передбачають санкції за

недотримання вимог кодексу. Прагнення можуть бути стандартами, яким потрібно відповідати, або речами, яких слід уникати. Такі прагнення можна сформулювати з різним ступенем точності. Вони не обов'язково стосуються реальної поведінки, і вони можуть рекомендувати професіоналові прагнути певних ставлень, рис характеру та враховувати певні аспекти в процесі прийняття рішень. Однак варто уточнити, що в багатьох випадках відмінність між кодексами прагнень та дисциплінарними кодексами не проглядатиметься настільки чітко. Так, скажімо, існує низка кодексів професійної етики, які, попри свій фокус на прагненнях, також передбачають санкції у разі серйозних проступків. У цих випадках не кожне порушення вимагає санкцій, а лише серйозні порушення.

Навпаки, дисциплінарні кодекси передбачають санкції за недотримання професійного кодексу. Санкції можуть бути у формі штрафів, офіційних чи неофіційних доган або, урешті-решт, у формі виключення з професійної спільноти чи позбавлення професійного статусу. Дисциплінарні кодекси накладають санкції із метою мотивувати професіоналів дотримуватися правил кодексу. Постає питання, чи мають кодекси, що не передбачають санкцій, будь-який вплив на професіоналів. Щоб допомогти відповісти на це запитання, ми можемо зауважити, що професійні кодекси, які не передбачають санкцій, є втіленням та відбиттям досвіду багатьох людей із плином часу, а відтак вони скеровують поведінку в такий спосіб, який виходить за межі того, що може передбачити поодинокий професіонал. У певних випадках кодекси вчать професіоналів новому типу поведінки, про який вони, як непрофесіонали, не знали. Кодекси, які не передбачають санкцій, можуть не вплинути на намір професіоналів поводитися неправильно, але деякі люди порушують закон, навіть якщо існують дуже серйозні санкції, тому навіть дисциплінарні кодекси будуть неефективними за таких обставин. Якщо припустити, що професіонали хочуть виконувати свої професійні обов'язки належним чином, професійний кодекс, який не передбачає санкцій, допомагає їм у цьому.

Ліхтенберг наводить інший приклад, згідно з яким кодекси, які не передбачають санкцій, можуть зробити очевидними шкідливі наслідки неналежної професійної поведінки, і в таких випадках професіонал, який прагне поміркувати над своїми діями, отримує корисні рекомендації із такого кодексу (Ліхтенберг, 1996 р., стор. 18–19). Професори університетів, котрі вступають у неналежні стосунки зі своїми студентами, можуть не вважати свою поведінку порушенням своєї професійної етики. Зрештою, самі студенти можуть обирати, що їм робити. Професори можуть відчувати певний дискомфорт через те, що вони роблять, але вони, можливо, й не усвідомлюють усіх наслідків своєї поведінки. Професійний кодекс, який забороняє певні види стосунків між професорами та студентами, як мінімум збільшує імовірність того, що професіонали замисляться над поведінкою, яку розглянуто в кодексі. Кодекси можуть допомогти професіоналам побачити в новому світлі те, що вони роблять.

Ще одна причина наявності професійних кодексів, незалежно від того, містять вони санкції чи ні, полягає у їх символічному значенні, оскільки вони публічно висловлюють ідеї або цінності (Ліхтенберг, 1996 р., стор. 23). Символічне значення передбачає той факт, що одна справа, коли людина діє певним чином самостійно, одноосібно, а інша справа – публічно обстоювати цю позицію. Скажімо, якщо професійний кодекс забороняє надавати послуги нижче за певний стандарт, то окремі клієнти отримують вигоду від наявності такого стандарту, проте також виграє суспільство загалом, адже стандарт власне й проголошує дотримання певного стандарту в цій професії.

Вивчення реальних професійних кодексів дозволяє студентам обговорювати проблеми, що впливають із кодексів, у контексті реального життя, і цей модуль пропонує студентам вивчити два професійні кодекси. Наведені в модулі зразки кодексів (один з [Азії](#), а інший із [Південної Африки](#)) призначені для психологів і містять досить детальної інформації для порівняння. Лектори мають змогу на власний розсуд замінювати їх іншими зразками кодексів, особливо якщо студенти навчаються певної професії. Наприклад, у разі навчання студентів правничих факультетів лектори можуть посилатися на приклади кодексів правничої або судової етики, щоб проілюструвати питання, обговорювані в модулі. Лектори так само можуть порівнювати професійні кодекси різних професій, але таке порівняння буде доречне для більш досвідчених студентів або якщо це порівняння постане в рамках окремого курсу, оскільки студенти на ранній стадії навчання можуть зазнати труднощів, порівнюючи кодекси різних професій, з огляду на різні цілі, що постають перед ними.

Важливо наголосити студентам, що кодекси етики самі по собі не гарантують етичної поведінки. Припущення про те, що кожен представник певної професії завжди буде знати про правильне застосування своїх відповідних кодексів і вживати етичні дії, є нереальним. Отже, для підвищення рівня дотримання етичних кодексів важливо розвивати етичну компетентність паралельно з проведенням навчанням для професіоналів щодо їхнього відповідного етичного кодексу. Етична компетентність стосується здатності професіоналів усвідомлювати, що вони стикаються з етичною дилемою, яка вимагає застосування етичного кодексу або звернення за порадою ззовні.

Список літератури

Девіс, Майкл (Davis, Michael) (2003 р.). Language of professional ethics (Мова професійної етики). Доступно за посиланням: <http://ethics.iit.edu/teaching/language-professional-ethics>.

Ліхтенберг, Джудіт (Lichtenberg, Judith) (1996 р.). What are codes of ethics for? (Для чого потрібні кодекси етики?) *Codes of Ethics and the Professions* (Кодекси етики та професії). Маргарет Коуді та Сідні Блох (Margaret Coady and Sidney Bloch), ред. Вікторія: Melbourne University Press.

Лубан, Девід (Luban, David) (1988 р.). *Lawyers and Justice: An Ethical Study* (Адвокати та правосуддя: етичне дослідження). Принстон, Нью-Джерсі: Princeton University Press.

Лубан, Девід (Luban, David) (2007 р.). Professional ethics (Професійна етика). *A Companion to Applied Ethics* (Супутник прикладної етики). Р. Г. Фрей і Крістофер Хіт Веллман (R.G. Frey and Christopher Heath Wellman), ред. Молден, Массачусетс: Wiley-Blackwell.

Норман, Річард (Norman, Richard) (1998 р.). *The Moral Philosophers* (Філософи моралі). Оксфорд: Oxford University Press.

Вейл, Вівіан (Weil, Vivian) (2008 р.). Professional ethics (Професійна етика). Доступно за посиланням: <http://ethics.iit.edu/teaching/professional-ethics>.

Вправи

У цьому розділі містяться пропозиції щодо навчальних вправ під час занять і перед ними, тоді як ті завдання для виконання після занять, які надано для оцінки розуміння модуля студентами, наведено в окремому розділі.

Вправи в цьому розділі найбільш доречні для тих груп студентів, у яких навчається до 50 осіб та в межах яких студентів можна легко розділити на невеликі підгрупи для обговорення окремих прикладів або виконання вправ, після чого представники таких підгруп зможуть надати відповідь усій групі. Хоча застосовувати подібну структуру із формування підгруп вдасться й у великих групах, які складаються з декількох сотень студентів, таке завдання є більш складним, і лектор, можливо, вирішить адаптувати

методи роботи в групах, аби забезпечити достатньо часу для групових обговорень, а також надання відповіді всій групі. Найпростіший спосіб розв'язати проблему обговорення в підгрупах у великій групі – запропонувати студентам обговорити питання з чотирма або п'ятьма іншими студентами, які сидять поруч. З огляду на обмеження в часі, не всі підгрупи зможуть надати свою відповідь по завершенню кожної вправи. Лекторів рекомендують довільно обирати ту чи іншу групу та водночас подбати про те, аби всі групи отримали можливість надати відповідь хоча б один раз під час заняття. Якщо дозволяє час, лектор може організувати загальне обговорення після того, як кожна підгрупа надасть свою відповідь.

Усі вправи в цьому розділі підходять для студентів як бакалавріату, так і магістратури. Однак, оскільки попередні знання й практичні навички студентів, пов'язані із цими питаннями, дуже різняться, рішення про доцільність виконання вправ мають ґрунтуватися на освітньому та соціальному контексті, який стосується студентів. Лекторів пропонують зв'язати кожну вправу з ключовими питаннями модуля.

Для лекторів передбачено три категорії вправ:

- A. Практичні приклади, які можна використовувати для вивчення професійної етики
- B. Практичні приклади, спеціально присвячені рольовій моралі
- C. Додаткові вправи

Щоб підготуватися до використання практичних прикладів як методу навчання, лектори можуть ознайомитися із коротким, але інформативним матеріалом «Leading Case Discussions» (Обговорення практичних прикладів), підготованим Технологічним інститутом Іллінойсу за посиланням: <http://ethics.iit.edu/teaching/leading-case-discussions>.

Питання для обговорення передбачено для всіх практичних прикладів, але якщо лектори зауважують потребу переглянути етичні теорії зі студентами, вони можуть почати обговорення з питання про те, як різні теоретичні етичні бачення аналізуватимуть проблеми, а потім запитати, як студенти аналізуватимуть питання для обговорення.

Практичні приклади та вправи, які наведено нижче, надають можливість використовувати різноманітні методи навчання, як-от індивідуальні та групові обговорення, дебати та рольові ігри. Студенти мають змогу спочатку проголосувати за те, у який спосіб розв'язувати проблему, потім обговорити проблему з лектором, та опісля проголосувати ще раз, щоб дізнатися, чи змінили вони свої погляди. Якщо в аудиторіях наявний доступ до інтернету, лектори можуть розглянути можливість використання програмного забезпечення для створення і редагування документів онлайн (скажімо, Google Docs), щоб записувати письмові відповіді окремих студентів або підгруп. Дебати варто

проводити зі студентами, які нерішуче висловлюють свої особисті погляди, оскільки в разі дебатів студенти висловлюють те бачення, яке вони не повинні захищати як своє особисте. Рольові ігри добре підходять для привернення уваги до різноманітності осіб та інтересів, пов'язаних з етичними питаннями, а також можуть сприяти виникненню емпатії.

Лекторам також варто проглянути вебсайт Техаського університету «Ethics Unwrapped», де є безліч практичних прикладів і ресурсів, які лектори можуть використовувати, зокрема й відео; вебсайт доступний за посиланням: <http://ethicsunwrapped.utexas.edu/subject-area/professional-ethics>.

Нарешті, у модулі використано зразки кодексів етики для психологів з [Азії](#) та [Південної Африки](#). Лектори можуть використовувати зразки кодексів етики з будь-якої іншої галузі, як-от право, медицина або інженерна справа, оскільки для студентів, найімовірніше, будуть цікавішими зразки кодексів, що стосуватимуться їхньої майбутньої професії. У разі відсутності кодексів, застосованих до майбутньої професії, студентам доречно та цікаво розглянути кодекс етики свого закладу освіти або кодекс іншого закладу.

А. Практичні приклади професійної етики

Приклад 1.

Шкільна вчителька, виявивши, що одна з її студенток написала у твітері нецензурні висловлювання про неї, під час уроку з етикету в соціальних мережах вступила в суперечку з підлітком. На запитання про те, чому студентка публікувала такі образливі повідомлення, які можуть нашкодити репутації вчительки, студентка відповіла, що в той час вона була засмучена. Вчителька сказала, що дуже засмучена такими діями студентки. Вчителька вимагала публічних вибачень перед класом, і студентка попросила вибачення. Згодом вчителька заявила, що не дозволить молодим нахабам називати її такими словами.

Рекомендації для лектора

Використовуйте такі запитання, щоб допомогти студентам обговорити цей випадок. Чи була поведінка студентки неправильною, а якщо так, то чому? У чому полягає мета вчительки в цій ситуації? Як вчителька повинна була відреагувати на цей проступок? Чи повинна вчителька пробачити студентці її вчинок або варто застосувати інший підхід?

Якщо дії вчительки неправильні, то чому? Чи відрізняється цькування онлайн від особистого цькування, а якщо так, то чим? Як вчителі як окрема професія повинні ставитися до таких проступків студентів? Чи повинні вчителі мати стандарт, якого належить дотримуватися, або їм потрібно дозволити діяти на власний розсуд?

Цей практичний приклад засновано на статті «Cyber Harassment» (Кібердомагання), розміщеній разом із відео, питаннями для обговорення та іншими матеріалами за посиланням: <http://ethicsunwrapped.utexas.edu/case-study/cyber-harassment>.

Приклад 2.

Дослідницька група з відомої лабораторії опублікувала статтю в престижному академічному журналі. Цю статтю визнали новаторською роботою, яка дала відповідь на важливе питання в науковій галузі. У роботах, які готують стосовно експериментальних досліджень у стінах лабораторії, зазвичай вказують як авторів багатьох людей, які працюють у цій лабораторії, але перший названий автор є основною особою, відповідальною за статтю. Першим автором цієї статті була аспірантка, яка працювала в той час під керівництвом свого наукового керівника. Після того як аспірантка звільнилася, інші дослідники в лабораторії не змогли повторити результатів, використовуючи такі самі методи. Керівник, підозрюючи можливість несумлінної наукової практики, попросив аспірантку повернутися в лабораторію, щоб повторити свої експерименти та підтвердити справжність результатів, але вона відмовилася. Інституційне розслідування експерименту дійшло висновку про відсутність переконливих доказів того, що таких результатів дійсно вдалося досягнути, але також не знайшло переконливих доказів несумлінної практики або фальсифікації. Стаття була відкликана без згоди аспірантки. Відкликання завдало шкоди кар'єрі та репутації аспірантки в науковій спільноті.

Рекомендації для лектора

Використовуйте такі запитання, щоб допомогти студентам обговорити цей випадок. Чи зобов'язана аспірантка повернутися в лабораторію, щоб повторити результати? Чому так або чому ні? Рішення відкликати статтю було засновано на двох факторах: відсутності записів, що підтверджують результати аспірантки, і нездатності лабораторії повторити результати. Чи правильно застосовувати такі стандарти? Припустімо, що в роботі зазначено чотирьох учасників, включно з аспіранткою і науковим керівником. Чи повинен керівник та інші автори також нести відповідальність за відкликання, а коли так, то на якій підставі?

Цей практичний приклад засновано на статті «Retracting Research: The Case of Chandok v. Klessig» (Відкликання дослідження: справа «Чандок проти Клессіг»), яку розміщено разом із відео, питаннями для обговорення та іншими матеріалами за посиланням: <http://ethicsunwrapped.utexas.edu/case-study/retracting-research-case-chandok-v-klessig>.

Приклад 3.

1984 року завод із виробництва пестицидів «Union Carbide» у Бхопалі, Індія, випадково випустив велику кількість токсичного газу. За даними журналу «*The Atlantic*», «газ поширився низько по землі, викликаючи у жертв опіки очей та горла, нудоту й безліч смертей», «оцінки кількості загиблих варіюються від 3 800 до 16 000 осіб, але урядові дані наразі свідчать про те, що за ці роки загинуло 15 000 осіб» (стаття доступна за посиланням <https://www.theatlantic.com/photo/2014/12/bhopal-the-worlds-worst-industrial-disaster-30-years-later/100864/>). Катастрофічний витік хімікатів і подальші смерті, травми, шкода довкіллю, а також позови породили чималу кількість коментарів та навчальних матеріалів, із якими лектори повинні ознайомитися в разі використання цього практичного прикладу. Коротке резюме та питання для обговорення, що стосуються етики для різних професій, лектори можуть знайти у матеріалах щодо цього випадку, доступних за посиланням: <https://onlineethics.org/cases/bhopal-disaster-bibliography>. Лектори також можуть проглянути книгу Домініка Лап'єра і Хав'єра Моро (Dominique Lapierre and Javier Moro) «*Five Past Midnight in Bhopal*» (П'ять хвилин після півночі в Бхопалі) (2002 р.), яку переклала із французької Кетрін Спінк (Kathryn Spink) (Лондон: Scribner).

Рекомендації для лектора

Використовуйте такі запитання, щоб допомогти студентам обговорити цей випадок. Припустімо, що правила техніки безпеки, які діяли в Індії, були нижчим за ті самі правила, які існували в Сполучених Штатах, де базувалася материнська компанія «Union Carbide». Чи етично застосовувати на заводі в Індії інші стандарти на підставі нижчих вимог законодавства? Припустімо, що в місцевого та національного уряду Індії є зобов'язання з утримання та обслуговування, яких не виконують повністю. Які етичні проблеми виникають у зв'язку з цим для працівників індійського заводу і для материнської компанії в США? Чи звільняє така обставина материнську компанію «Union Carbide» від етичної відповідальності? Припустімо, що всім було очевидно, що люди не повинні жити в безпосередній близькості від заводу, але що в межах розумної відстані до місця роботи немає доступного житла, і тому велика громада створила тимчасове житло поблизу заводу в Індії. Немає жодних корпоративних або правових норм, які місять вказівки для працівників заводу про те, як поводитися з особами, які мешкають у безпосередній близькості від заводу. Які етичні зобов'язання несе завод перед громадою? Якщо завод

потребує великої кількості робочої сили, а населенню, що мешкає поблизу, потрібні робочі місця, як слід заводу вирішити цю ситуацію? Чи варто йому охороняти територію навколо заводу або побудувати житлові будинки та передбачити засоби для переміщення працівників?

Ці питання засновані на матеріалах щодо цього прикладу, доступних за посиланням: <https://onlineethics.org/cases/bhopal-disaster-bibliography>.

Приклад 4.

Професорка, яка потребувала фінансування для свого медичного дослідження щодо причин і методів лікування захворювання, прийняла великий багаторічний грант від фармацевтичної компанії. У ході дослідження було перевірено ефективність ліків, наявних наразі на ринку, зокрема й ліків, вироблених фармацевтичною компанією. Результати дослідження довели, що ліки фармацевтичної компанії дійсно мали позитивний ефект, але дослідження також містило деякі неоднозначні дані, які можна було інтерпретувати як демонстрацію того, що ліки чинять негативну побічну дію на деяких пацієнтів. За умовами гранту професорка повинна була надати фармацевтичній компанії попередній проєкт звіту для перегляду та отримання відгуків. Професорка надала звіт відповідно до вимог, а фармацевтична компанія у своїй відповіді поцікавилася, чи розгляне професорка можливість видалення неоднозначних даних, оскільки такі дані можуть негативно позначитися на фармацевтичній компанії, до того ж ці дані не надійні. Фінансування за грантом завершилося, і для продовження дослідження професорці потрібно додаткове фінансування, одним з очевидних джерел якого є фармацевтична компанія.

Рекомендації для лектора

Використовуйте такі запитання, щоб допомогти студентам обговорити цей випадок. Якими етичними цілями керується професія медичного дослідника? Чи є у професорки якісь етичні зобов'язання перед пацієнтами, у яких можуть виникнути побічні ефекти? Якщо припустити, що однією з етичних цілей медичних досліджень є проведення неупереджених досліджень, що повинна робити професорка в цій ситуації та чому? Чи має професорка конфлікт інтересів, а якщо так, то в чому саме полягає конфлікт або конфлікти? Чи може професорка ігнорувати те, що здається конфліктом інтересів, і просто дотриматися принципу, згідно з яким будь-які неоднозначні дані в цьому дослідженні можна видалити? Чи варто було професорці погоджуватися на грант, знаючи, що результати дослідження належить відправити на розгляд фармацевтичної компанії? Задля продовження дослідження, яке, як виглядає, приносить користь суспільству, чи

може професорка видалити неоднозначні дані з поточного звіту, а потім спробувати продовжити вивчення цих даних на наступному етапі дослідження?

Лектор може відзначити, що запобігання конфлікту інтересів рекомендовано Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти корупції як засіб підвищення добročесності як у публічному, так і в приватному секторах. Визначення та огляд концепції конфлікту інтересів можна знайти на сторінках хііі-хвііі публікації Азійського банку розвитку [«Managing Conflict of Interest»](#) (Управління конфліктом інтересів, 2007 р.). Для більш детального розгляду конфлікту інтересів у медичних дослідженнях лектори можуть звернутися до публікації Національної академії наук США про конфлікт інтересів у медичних дослідженнях, освіті та практиці ([Conflict of Interest in Medical Research, Education, and Practice](#), 2009 р.). Для отримання більш загальних матеріалів із біоетики лектори можуть ознайомитися з [Основною навчальною програмою ЮНЕСКО з біоетики](#).

В. Практичні приклади рольової моралі

Приклад 1.

Журналіст завоював довіру державного службовця, залученого в корупційний скандал, щоб написати про нього статтю. Журналіст співчував службовцеві, який надав журналістові деталі, необхідні для написання статті. Журналіст і службовець не домовлялися про те, що журналіст не публікуватиме інформацію про нього, але службовець думав, що журналіст його друг, адже журналіст сприяв такому баченню за допомогою текстових повідомлень і дружніх зустрічей. Журналіст опублікував статтю, у якій викрив великий корупційний скандал, що тривав роками та через який було витрачено такі необхідні державні кошти. Службовець не був названий у статті як джерело інформації, але був заарештований разом з іншими учасниками скандалу після публікації статті. Службовець також зазнав публічної критики в соціальних мережах і не може тепер знайти роботу.

Рекомендації для лектора

Використовуйте такі запитання, щоб допомогти студентам обговорити цей випадок. Почніть із порівняння поведінки журналіста з тією, яку люди зазвичай вважають прийнятною. Чи можуть люди, як правило, поводитися так з іншою людиною? Чому так або чому ні? Чому журналіст зробив це? Чи виправдовують ці причини те, як журналіст ставився до службовця? Чи повинен був службовець усвідомлювати, що розмова з

журналістом може призвести до розкриття корупції та притягнення службовця до кримінальної відповідальності? Чи постраждав службовець внаслідок дій журналіста або через власні дії, скажімо, через те, що не повідомив про проблему?

Приклад 2.

Лікарі зобов'язані зберігати конфіденційність інформації, яку надають пацієнти. Лікар, що лікує ВІЛ-інфікованого пацієнта, у розмові з пацієнтом дізнався, що в нього був незахищений статевий акт із декількома партнерами, і він не розповів партнерам про свій стан здоров'я. Пацієнт сказав лікареві, що ніхто не захоче бути його партнером, якщо він розповість про своє захворювання. Лікар пояснив небезпеку, на яку він наражає своїх партнерів, і пацієнт погодився більше не робити цього.

Рекомендації для лектора

Використовуйте такі запитання, щоб допомогти студентам обговорити цей випадок. Почніть із розгляду дій пацієнта; він не професіонал, але його дії викликали проблеми в лікаря. Чи діяв пацієнт несумлінно, а якщо так, то що саме є несумлінним? Тепер розгляньмо професіонала, лікаря. Якщо припустити, що лікар знає особистості партнерів, адже пацієнт назвав йому їх, чи повинен лікар вжити будь-яких дій щодо цих партнерів? Якщо так, що саме він повинен зробити? Що робити, якщо пацієнт заперечує проти таких дій і хоче зберегти конфіденційність інформації? Чи означають несумлінні дії пацієнта, що він більше не може претендувати на конфіденційність? Якщо лікар зв'язується з партнерами попри незгоду пацієнта, чи повинен пацієнт скаржитися на лікаря в інтернеті, щоб інші пацієнти знали, що цей лікар може вчинити? Які рекомендації ви можете сформулювати для лікаря, щоб допомогти йому розв'язати проблему? Під час обговорення лектор може, на власний розсуд, згадати, що поведінку пацієнта можуть прирівнювати до серйозного злочину в деяких країнах, і дослідити актуальність цього аспекту з погляду етичних питань.

Приклад 3.

Професійний обов'язок адвокатів – зберігати конфіденційність інформації, яку вони отримують, представляючи інтереси клієнта. Вони також повинні діяти в кращих інтересах свого клієнта. В одному випадку адвокат представляв відповідача у справі про отримання травм унаслідок автомобільної аварії. Позивач серйозно постраждав, але йде на поправку. Щоб визначити ступінь завданої шкоди, позивач погодився на огляд у лікаря, якого найняв адвокат відповідача. Лікар виявив, що в позивача була проблема із серцем,

яка майже напевно була викликана аварією, і передав цю інформацію адвокату. Проблема із серцем була серйозною і могла заподіяти подальшої шкоди позивачеві, але адвокат не розкрив цієї інформації позивачеві, адже він був представником відповідача, а розкриття цієї невідомої травми могло збільшити суму, яку відповідач повинен був би виплатити позивачеві в рамках переговорів щодо укладення угоди про примирення.

Рекомендації для лектора

Використовуйте такі запитання, щоб допомогти студентам обговорити цей випадок. Зазвичай пацієнт має право на отримання такої інформації від лікаря. Чому так? Чому лікар, якого найняв відповідач, або адвокат відповідача не надав у цій справі інформації позивачеві? Якщо припустити, що однією з причин нерозкриття інформації з боку адвоката був обов'язок адвоката зберігати конфіденційність, у чому причина такої конфіденційності? Чи слід зробити виняток із вимоги конфіденційності та як це сформулювати? Якщо припустити, що такий виняток допустимий, чи повинен адвокат позивача запитувати результати цього огляду? Чи звільняє адвоката відповідача від відповідальності той факт, що адвокат позивача не здійснив такого запиту?

Цей практичний приклад засновано на справі «Сполдінг проти Циммермана» (Spaulding v. Zimmerman, 1962), доступний за посиланням:

<https://law.justia.com/cases/minnesota/supreme-court/1962/38-526.html>.

Ця справа була предметом багатьох академічних обговорень, один із прикладів таких обговорень доступний за посиланням:

<http://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2227&context=facpub>.

С. Додаткові вправи

Вправа 1.

Знайдіть фотографію, опубліковану в авторитетній газеті, на якій зображена людина, що зазнає сильних страждань, наприклад жертва війни або голоду чи особа, яка збирається стрибнути з найвищого будинку з наміром вчинити самогубство. Лектори можуть надати фотографію або попросити студентів знайти та запропонувати фотографії. Потім лектори призначають студентам ролі та просять студентів висловити думку людини, роль якої вони грають, щодо публікації фотографії, скажімо, потерпілого, батьків жертви, професійного фотографа, який запитує дозволу в батьків на публікацію фотографії, професійного фотографа, якого на місце події відправив редактор, щоб зробити знімок,

редактора, який визначає, чи публікувати фотографію чи ні, та редактора, який вирішує, чи коригувати (кадрувати, пофотошопити, розмити тощо) всю фотографію або її частини. Виконуючи свої ролі, студенти повинні висловлювати відповідні думки, етичні міркування й пріоритети, властиві їхнім ролям, а також пропонувати, що вони зробили б і чому. З погляду своєї ролі студенти також можуть обговорити, що повинні робити інші ролі та чому. Лектори можуть продовжити цю вправу, вибравши інше зображення, яке порушує трохи інші питання, а потім попросити студентів помінятися ролями та відповісти на ті самі питання в нових ролях. Лектори мають змогу також розширити цю вправу, порівнюючи етику представників інших професій, які публікують особисті фотографії, скажімо, медичних працівників, які публікують зображення недуг та захворювань, але приховують особу людини.

Вправа 2.

Лектори, які прагнуть обговорити інженерну етику та кодекси етики, можуть прочитати матеріали «Thinking Like an Engineer» (Мислити як інженер) про вибух космічного шатла «Челленджер», доступні за посиланням <http://ethics.iit.edu/projects/thinking-like-engineer>. Про обговорення політичної делікатності розслідування вибуху й про прагнення приховати таку подію див. у роботах Фейнмана (1988 р.), зазначених у розділі «Матеріали для поглибленого вивчення».

Вправа 3.

Щоб оживити дискусію в класі, лектори можуть вдатися до порівняння етичних міркувань, які зробили студенти, з онлайн-додатком для етичних міркувань, який розробив Центр прикладної етики імені Марккула при Університеті Санта-Клари і який доступний за посиланням: <https://www.scu.edu/ethics/ethics-resources/ethical-decision-making/what-is-ethics/>. Чи може список або онлайн-інструмент з етики допомогти етичному мисленню або перешкоджати йому? Чи призводять міркування студентів до результатів, які відрізняються від результатів додатка, а якщо так, то який результат краще?

Пропонована структура заняття

У цьому розділі містяться рекомендації щодо послідовності й часу проведення навчання, які розраховано для досягнення результатів навчання під час тригодинного заняття. Лектор може вирішити не використовувати наведених нижче сегментів або скоротити деякі з них, щоб приділити більше часу іншим елементам, включно з вступною частиною, вправами на знайомство, висновками або короткими перервами. Структура також може бути адаптована для проведення коротших або довших занять, з огляду на те, що тривалість занять неоднакова в різних країнах.

Розуміння особистої, теоретичної та професійної етики (45 хвилин)

- Студенти повинні розуміти різницю між особистою, теоретичною та професійною етикою. Модуль починається з цієї відмінності.
- Студенти розглядають приклад брехні та оцінюють, чи повинні люди обманювати, використовуючи особисту, теоретичну й професійну етику.

Можливі конфлікти між рольовою мораллю та особистою мораллю (1 година)

- Надайте визначення та обговоріть концепцію рольової моралі, яка полягає в питанні про те, що робити, якщо особиста етика суперечить професійній етиці.
- Лектори вибирають практичний приклад для аналізу та вирішують його разом зі студентами.
- Стаття Девіда Лубана про рольову мораль та адвокатів має першочергову актуальність для цього сегмента модуля.

Професійні кодекси: кодекси прагнень та дисциплінарні кодекси (1 година 15 хвилин)

- Студенти відрізняють професійну етику від професійних кодексів та дізнаються про різницю між кодексами прагнень та дисциплінарними кодексами.
- Почніть з одного кодексу і, вивчивши його структуру та зміст, розкажіть про проблему, яку студенти можуть розв'язати за допомогою цього кодексу. Спробуйте вибрати проблему, яка виникає в повсякденній практиці, а не рідкісну проблему, із якою не стикається більшість професіоналів. Після розв'язання проблеми поміркуйте, чи є кодекс ефективним, чому та в який спосіб.
- Потім перейдіть до розгляду другого кодексу та порівняйте два кодекси.
- Модуль пропонує два професійних кодекси для психологів, один з [Азії](#), а інший із [Південної Африки](#), але лектори можуть на власний розсуд використовувати інші зразки кодексів, особливо якщо студенти навчаються певної професії.
- Завершіть модуль розглядом того, чому студенти повинні прагнути до етичного навчання у своїй професійній кар'єрі і як вони можуть його отримати.

Рекомендовані матеріали для ЧИТАННЯ

У цьому розділі представлено перелік матеріалів із відкритим доступом (у більшості випадків), які лектор може запропонувати студентам для ознайомлення перед відвідуванням заняття з цього модуля.

BBC, Ethics Guide. Lying (Посібник з етики. Брехня.) Доступно за посиланням: http://www.bbc.co.uk/ethics/lying/lying_1.shtml. *Див. такі уривки: «Consequentialists (utilitarians) and lies» (Консеквенціалісти (утилітаристи) і брехня), «Deontologists» (Деонтологи), «Philosophers on lying: Immanuel Kant» (Філософи про брехню: Іммануїл Кант) і «Lying and medical ethics» (Брехня і медична етика). Ці матеріали надають визначення брехні, аналізують підходи до прийняття рішення, коли брехня може бути прийнятною, аналізують брехню у контексті медичної етики та надають корисні посилання на інші відповідні ресурси.

Брітц, Йоганнес (Britz, Johannes) (2013 р.). Understanding Information Ethics (Розуміння інформаційної етики). *Information Ethics in Africa: Cross-Cutting Themes* (Інформаційна етика в Африці. Наскрізнi теми). Африканський центр передового досвіду в галузі інформаційної етики. Доступно за посиланням: http://www.africainfoethics.org/pdf/ie_africa/manuscript.pdf. *Основні визначення професійної етики можна знайти на сторінці 2.

Технологічний інститут Іллінойсу, Центр із вивчення етики в професіях (2003 р.). Language of professional ethics (Мова професійної етики). Доступно за посиланням: <http://ethics.iit.edu/teaching/language-professional-ethics>. *Основні визначення професійної етики.

Технологічний інститут Іллінойсу, Центр із вивчення етики в професіях (2008 р.). Professional ethics (Професійна етика). Доступно за посиланням: <http://ethics.iit.edu/teaching/professional-ethics>. *Основні визначення професійної етики.

Лубан, Девід (Luban, David) (2007 р.). Professional ethics (Професійна етика). *A Companion to Applied Ethics* (Супутник прикладної етики). Р. Г. Фрей і Крістофер Хіт Веллман (R.G. Frey and Christopher Heath Wellman), ред. Молден, Массачусетс: Wiley-Blackwell. *Див. зокрема стор. 585–595. Цей матеріал містить визначення рольової моралі, пояснює, чому

вона порушує такі складні етичні питання, і пропонує метод розв'язання проблем рольової моралі.

Центр прикладної етики імені Марккула (2017 р.). Make your code of ethics matter (Надайте значення своєму кодексу етики). Доступно за посиланням: <https://www.scu.edu/ethics/focus-areas/campus-ethics/programs-for-students/student-government-ethics/resources/make-your-code-of-ethics-matter/make-your-code-of-ethics-matter.html>. *Цей матеріал знайомить із концепцією кодексів і етики, головною відмінністю між кодексами прагнень та дисциплінарними кодексами (тут вони називаються «заборонними» кодексами) і надає перелік питань, які студенти можуть використовувати для аналізу зразків кодексів.

Ліхтенберг, Джудіт (Lichtenberg, Judith) (1996 р.). What are codes of ethics for? (Для чого потрібні кодекси етики?) *Codes of Ethics and the Professions (Кодекси етики та професії)*. Маргарет Коуді та Сідні Блох (Margaret Coady and Sidney Bloch), ред. Вікторія: Melbourne University Press. *Книга є класичним трактуванням кодексів етики. В уривку розглянуто аргументи за й проти введення кодексів етики, більш докладно пояснено різницю між кодексами прагнень та дисциплінарними кодексами, а також проаналізовано доцільність кодексів прагнень.

Матеріали для поглибленого вивчення

Матеріали, подані нижче, рекомендовано для читання студентам, зацікавленим у більш докладному вивченні тем цього модуля, а також лекторам, які викладають цей модуль:

Ейхенвальд, Курт (Eichenwald, Kurt) (2005 р.). *Conspiracy of Fools: A True Story* (Змова дурнів: правдива історія). Нью-Йорк: Broadway Books/Random House. *Для лекторів, які цікавляться етикою в бізнесі, ця книга описує історію падіння американської компанії «Enron» через жадібність, конфлікт інтересів та спотворення інформації про фінанси компанії. Вона у цікавий спосіб розповідає безліч деталей, та її досить легко читати.

Фейнман, Річард П. (Feynman, Richard P.) (1988 р.). *What Do You Care What Other People Think? (Яка вам різниця, що думають інші люди?)* Лондон: Norton. *Для лекторів, які цікавляться інженерною етикою, друга частина цієї книги містить цікавий матеріал про

участь Фейнмана в розслідуванні катастрофи космічного шатла «Челленджер», який зображає політичну делікатність розслідування і прагнення приховати інформацію.

Фрей, Р. Г. і Крістофер Хіт Веллман (Frey, R. G., and Christopher Heath Wellman), ред. (2007 р.). *A Companion to Applied Ethics* (Супутник прикладної етики). Молден, Массачусетс: Wiley-Blackwell. *Лектори можуть прочитати або запропонувати для прочитання глави, у яких розглянуто питання професійної етики в різних ділянках, включно з «Етикою ЗМІ», «Інженерною етикою» та «Етикою в бізнесі».

Journal of Mass Media Ethics (1985-1986 pp.), т. 1, № 1. *Подальші три супутні статті займають різні позиції щодо цінності кодексів професійної етики: одна захищає кодекси етики, інша підкреслює їх обмеження, а третя пропонує зовсім інший погляд на кодекси. Див. Джей Блек і Ральф Барні (Jay Black and Ralph Barney), «The case against codes of ethics» (Справа проти кодексів етики); Кліффорд Крістіанс (Clifford Christians), «Enforcing ethics codes» (Забезпечення дотримання кодексів етики); і Дені Елліот-Бойл, «A conceptual analysis of ethics codes» (Концептуальний аналіз кодексів етики).

Кіддер, Рашворт М. (Kidder, Rushworth M.) (2009 р.). *How Good People Make Tough Choices* (Як добрі люди роблять важкий вибір). Нью-Йорк: Harper Collins. *Для лекторів, які хочуть розглянути етичні питання, що виникають у зв'язку з рішеннями про відключення хворого від апарату життєзабезпечення.

Кім, Вон Оак (Kim, Won Oak) (2012 р.). Institutional review board (IRB) and ethical issues in clinical research (Інституційна наглядова рада (IRB) та етичні питання в клінічних дослідженнях). *Korean Journal of Anesthesiology*, т. 62, № 1. *Студенти беруть участь в університетських дослідженнях або дослідженнях іншого рівня і можуть стикатися з питаннями професійної етики, що виникають унаслідок випробувань на людях. Для отримання короткого огляду історії зловживань у цій галузі, а також поточної практики та критики інституційних наглядових рад лектори можуть ознайомитися з цією статтею, доступною за посиланням: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3272525/>.

ле Сюер, Кендіс, Ерін Гоммес і Кутзі Бестер (le Sueur, Candice, Erin Hommes and Coetzee Beste) (2013 р.). *Concepts in Information Ethics: An Introductory Workbook* (Концепції інформаційної етики: вступний навчальний посібник). Африканський центр передового досвіду в галузі інформаційної етики. Доступно за посиланням: http://www.africainfoethics.org/pdf/2014/Concepts_PreFinal_Online%20version_21Jan2014.pdf. *Розглядає основні визначення професійної етики.

Лубан, Девід (Luban, David) (1988 р.). *Lawyers and Justice: An Ethical Study* (Правники та правосуддя: етичне дослідження). Принстон: Princeton University Press. *Ця книга є

докладним, проте легким для читання трактуванням рольової моралі та пов'язаних із нею питань, що впливають з правової етики.

Маккіннон, Барбара (MacKinnon, Barbara) (2015 р.). *Ethics and Contemporary Issues* (Етика і сучасні проблеми). 8-е видання. Стемфорд, Коннектикут: Cengage Learning Company. *Комплексний вступ в етичні концепції, теорії та аналіз.

Максвелл, Брюс (Maxwell, Bruce) (2008 р.). *Professional Ethics Education: Studies in Compassionate Empathy* (Освіта в галузі професійної етики: дослідження співчуття та емпатії). Дордрехт; Лондон: Springer. *Розглядає емоційні аспекти морального функціонування в професійній етиці.

Національна академія наук (2009 р.). *Conflict of interest in medical research, education, and practice* (Конфлікт інтересів у медичних дослідженнях, освіті та практиці). *Велика онлайн-стаття про конфлікт інтересів, присвячена медичній сфері в США, включно з дослідженням, освітою і практикою, доступною за посиланням: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK22942/>.

Оклі, Джастін і Дін Кокінг (Oakley, Justin and Dean Cocking) (2006 р.). *Virtue Ethics and Professional Roles* (Етика чеснот і професійні ролі). Кембридж; Нью-Йорк: Cambridge University Press. *Книга для підготованого читача, у якій розглянуто, як етику чеснот застосовують до професійних ролей та етики.

На додаток до наведених вище рекомендацій лектори можуть ознайомитися з матеріалами на сайті «Ethics Unwrapped» Техаського університету. Рекомендовані ресурси з професійної етики, доступні за посиланням: <http://ethicsunwrapped.utexas.edu/subject-area/professional-ethics>.

Оцінювання студентів

У цьому розділі запропоновано завдання, які потрібно виконувати по завершенню занять із метою оцінки розуміння модуля студентами. Пропозиції щодо вправ під час занять і перед ним представлено в розділі «Вправи».

Щоб оцінити, чи зрозуміли студенти модуль, пропонуємо такі завдання після заняття. Для деяких потрібно приділити навчальний час, а для інших — ні, тому лектори повинні коригувати структуру заняття за потреби.

Завдання №1. Групова презентація або відео

Перед заняттям попросіть студентів вивчити концепції професійної етики, на яких наголосив лектор у модулі, і підготувати групову презентацію для усіх студентів. Можливі концепції: професійна етика, кодекс етики та рольова мораль. Також можна призначити одну або кілька концепцій, зазначених нижче, особливо якщо виникає інтерес до вивчення тем, пов'язаних із корупцією. Лектори також можуть дозволити підгрупам вибирати, яку концепцію вони хочуть представити, або запропонувати концепції для затвердження лектором. Якщо у студентів є доступ до відео ресурсів або записувальних пристроїв, наявних у багатьох мобільних телефонах, лектор може попросити студентів зняти 1–2 коротких відеоролики, що ілюструють ті чи інші концепції модуля. Лектори повинні обов'язково переглянути презентаційні матеріали або відео перед тим, як обговорювати їх на занятті. Крім використання як інструменту оцінювання, завдання, які надають і виконують упродовж усього заняття, можна застосовувати для активізації обговорення в групі.

- 1) «Конфлікт інтересів»: що означає ця фраза? Як він пов'язаний із професійною етикою? Чи можете ви навести приклади таких конфліктів у різних професіях? Лектори можуть ознайомитися з відповідною статтею на сайті «Ethics Unwrapped», доступною за посиланням: <http://ethicsunwrapped.utexas.edu/glossary/conflict-of-interest>.
- 2) «Quid pro quo»: що означає ця фраза і коли застосування принципу «quid pro quo» може бути неетичним у професійній практиці? «Quid pro quo» означає, що одна людина дає щось іншій особі, розуміючи те, що отримає щось натомість, у своєму граничному вияві «quid pro quo» може становити підкуп або торгівлю впливом.
- 3) «Забруднити руки»: що означає ця фраза? Чи обмежується використання цієї фрази лише політиками? Чи є таке явище необхідною частиною суспільного життя, якої не можна уникнути? «Забруднити руки» означає порушити етичний принцип, керуючись нібито наміром досягнути більшого блага, цей вислів часто звучить дотично до політиків. Лектори можуть звернутися до матеріалів Центру етики «Ethics Explainer – The Problem of Dirty Hands» (Роз'яснення етики – Проблема забруднених рук), доступних за посиланням: <http://www.ethics.org.au/on-ethics/blog/june-2016/explainer-dirty-hands>, а також до статті в Стенфордській філософській енциклопедії щодо поняття «забруднити руки», доступної за посиланням: <https://plato.stanford.edu/entries/dirty-hands/>.

Завдання № 2. Письмове есе

- 1) Студенти обирають питання з переліку, який надав лектор (див. нижче). Деякі питання засновані на рекомендованій літературі та на них легше відповісти, тоді як інші питання складніші, оскільки студент повинен приділити більшу увагу структурі есе. Лектори також можуть спонукати студентів вибрати тему на власний розсуд, а потім представити її лекторові для визначення її актуальності. Есе можуть бути найрізноманітнішими – від короткої доповіді з відповідями на 2–3 сторінки, у якій передусім представлено резюме й погляди студента на статтю, до більш детального критичного розгляду статті на 8–10 сторінок. Лектор може запропонувати студентам зберегти свої есе для подальшого використання і проглянути їх через три роки, або, за змоги, лектори можуть зберегти есе студентів і попросити студентів зв'язатися з ними через три роки.

Варіант 1. У своїй статті Блек і Барні (див. розділ «Матеріали для поглибленого вивчення») стверджують, що кодекси етики насправді приносять більше шкоди, ніж користі. Вони вважають, що (як це не парадоксально) кодекси етики неетичні. Чи є їхнє бачення слухним? Чи викликають їхні аргументи сумніви щодо того, чи варто покладатися на професійні кодекси?

Варіант 2. Кліффорд Крістіанс (див. розділ «Матеріали для поглибленого вивчення») стверджує, що хтось повинен написати та забезпечити дотримання кодексів, щоб професіонали були підзвітні своєму директорату і громадськості загалом. Чи згодні ви з його поглядами? Чому так або чому ні? Якщо ви гадаєте, що він має рацію, як можна ефективно застосовувати кодекси?

Варіант 3. Психологи, історики, соціологи та інші іноді стверджували, що насправді не можна хоч якось суттєво змінити людську природу. Якщо це правда, чи мають значення будь-які етичні тренінги, політики, кодекси або рекомендації?

Варіант 4. Який найкращий для вас спосіб забезпечити те, що з року в рік ви будете залишатися відповідальним і підзвітним у рамках своєї професії? Уявіть, що через три роки ви працюєте в обраній вами професії. Де ви проведете межу щодо того, що ви не будете робити для заробітку грошей або досягнення слави? Що ви не будете робити, незалежно від того, скільки прибутку або скільки визнання ви могли б отримати? Чи можете ви уявити таку поведінку, яку ви хотіли б продемонструвати, щоб стати зразком для інших? Чи є якісь неоднозначні сірі зони, у яких ви не впевнені, як саме діяти або приймати рішення? Якщо так, то в який найкращий для вас спосіб можна визначити, як бути етичним у важких ситуаціях, коли вам доводиться робити неприємний вибір?

Завдання № 3. Завдання для роботи з професійною спільнотою

Лектори, які мають додаткові ресурси, можуть розглянути можливість проведення завдання, яке передбачає, що студенти відвідають певну спільноту з метою розв'язання проблеми, із якою стикається така професійна спільнота, і надання можливих рішень. Лектори повинні заздалегідь організувати логістику, але якщо, скажімо, у новинах зазначено актуальну проблему професійної етики або студенти знають про таку проблему, лектори можуть вказати людей, із якими необхідно провести інтерв'ю, та визначити ресурси для перегляду й призначити завдання для індивідуального виконання або в підгрупах. Студентам варто порадити прийти на заняття з результатами, які можна обговорити з групою, а потім студенти можуть представити звіт, що містить їхнє дослідження та пропозиції щодо вирішення або поліпшення ситуації.

Додаткові навчальні інструменти

Цей розділ передбачає посилання на відповідні допоміжні навчальні матеріали, як-от презентація PowerPoint та відеоматеріали, що можуть допомогти лекторові викласти ті питання, які охоплено в межах модуля, в інтерактивній та цікавій формі. Лектори мають змогу адаптувати презентацію та інші ресурси до своїх потреб.

Презентація PowerPoint

- [Модуль 14. Презентація з питань професійної етики](#)

Відеоматеріали

- 1) Ethics unwrapped (Етика як вона є). Різноманітні відеоролики з рольової моралі доступні за посиланням: <http://ethicsunwrapped.utexas.edu/video/role-morality>.
- 2) Гібні, Алекс (Gibney, Alex) (2005 р.). *Enron: The Smartest Guys in the Room* («Enron»: найрозумніші хлопці в кімнаті). Нью-Йорк, штат Нью-Йорк: Jigsaw Productions. У цьому документальному фільмі проаналізовано один із найбільших бізнес-скандалів у Сполучених Штатах і корупційні методи ведення бізнесу, які привели до краху. Лектори можуть проглянути більш детальну інформацію про документальний фільм на сайті <http://www.imdb.com/title/tt1016268/>, а також переглянути короткий двоххвилинний трейлер за посиланням: <http://www.jigsawprods.com/enron-2/>.

- 3) Джаллі, Сут (Jhally, Sut) (2010 р.) *Killing Us Softly IV* (Вбиваючи нас ніжно 4). Нортгемптон, Массачусетс: Media Education Foundation. Цей документальний фільм – найновіше трактування зображення жінок у рекламних оголошеннях. Лектори можуть проглянути більш детальну інформацію про документальний фільм за посиланням: <http://www.imdb.com/title/tt2507550/>.

Рекомендації з розробки окремого курсу

Цей модуль передбачає схему тригодинного заняття, але є можливість його подальшого розширення та перетворення в окремий курс. Обсяг і структура такого курсу визначатимуться конкретними потребами кожного окремого випадку, проте в цьому документі запропоновано рекомендовану структуру.

Заняття	Тема	Короткий опис
1	Вступ до модуля	Ознайомте з темами модуля і методологію оцінювання. Дізнайтеся, наскільки студенти обізнані з професійною етикою. Розгляньте визначення професійної етики, роль професійної етики в суспільстві й те, чому студенти повинні вивчати професійну етику у своїй галузі та в інших галузях.
2	Етичні засади	Розгляньте галузь етики й основні концепції та термінологію, використовувани в модулі.
3	Особиста, теоретична й професійна етика	Поясніть студентам істотну різницю між особистою, теоретичною та професійною етикою.
4	Прийняття етичних рішень	Розгляньте та критично оцініть моделі прийняття етичних рішень і їх відповідні ролі в особистій та професійній етиці.
5	Рольова мораль: вступ	Ознайомте студентів з концепцією рольової моралі та потенційними етичними дилемами, що виникають унаслідок конфліктів між професійною та особистою етикою.
6	Рольова мораль: підходи та рішення	Студенти вирішують конкретні практичні приклади та пробують застосувати й критикують методи розв'язання проблем.

7	Професійні кодекси: вступ	Студенти розглядають різницю між професійною етикою і професійними кодексами та дізнаються про різницю між кодексами, заснованими на прагненнях, і кодексами, які ґрунтуються на дисципліні.
8	Професійні кодекси: вивчення кодексу	Студенти детально вивчають один кодекс та обговорюють його походження (скажімо, професійна організація), професійні цінності, вказані в кодексі, те, як кодекс буде застосовуватися до різних прикладів, і будь-які дисциплінарні механізми. Якщо кодекс є безпосередньо актуальним для професії студентів, слід також звернутися до наявних ресурсів для отримання допомоги в розв'язанні етичних питань.
9	Професійні кодекси: порівняння кодексів	Студенти порівнюють кодекс, вивчений на попередньому занятті, з кодексом іншої професії, та обговорюють схожі й відмінні професійні цінності, що лежать в основі відповідних кодексів, а також інші аспекти.
10	Студентські презентації або запрошений лектор	Для підбивання підсумків курсу і переходу до реального світу професіоналів останнє заняття варто передбачити для презентацій студентів щодо складних етичних питань або для групового обговорення із запрошеним лектором, який може поділитися своїм досвідом розв'язання складних питань професійної етики.

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Vienna International Centre, P.O. Box 500, 1400 Vienna, Austria
Tel.: (+43-1) 26060-0, Fax: (+43-1) 26060-3389, www.unodc.org

